

Cap. VI

NECROPOLA

După cum este bine cunoscut, până la jumătatea secolului al XIX-lea, toate cimitirele se aflau în jurul bisericilor. Fiecare comunitate umană a evului mediu românesc, cu mici excepții, folosea spațiul din jurul lăcașurilor de cult pentru a-și înmormânta confrății. Și la Roman, în jurul primului lăcaș de cult, care s-a păstrat până în zilele noastre, a existat un cimitir. Cercetările noastre au scos la iveală în jurul bisericii un număr de 95 de morminte de înhumație, care aparțin mai multor perioade, începând cu secolul al XIV-lea și până în sec. XIX.

Limitele cimitirului au fost depistate în special în zona de N și de S al Catedralei, marcate de apariția unor construcții civile care adăposteau atât clerul cât și slujbașii acestui centru administrativ-religios, reprezentat de Episcopia Romanului. Cele 95 de morminte de înhumație au avut un inventar destul de sărac, ce constă, în special, din obiecte de podoabă sau piese vestimentare, care pot da câteva repere cronologice. Raportat la suprafața cercetată, putem spune că cimitirul era destul de mare, de aici și faptul că acest târg, până în secolul al XVI-lea, când apare o a doua biserică, Precista Mare, și odată cu aceasta cel de al doilea cimitir, constituia o comunitate reprezentativă pentru Moldova. Deocamdată niciunul din cimitirele evului mediu românesc, mai ales cele din jurul bisericilor din sec. XIV-XVI, nu a fost cercetat în întregime, pentru a ne putea raporta la situația demografică a Moldovei acestei perioade. Nici capitala Moldovei sau alte târguri importante din această zonă nu au beneficiat de o cercetare completă în acest sens. Rămâne, totuși, să constatăm prezența la Roman a unui cimitir destul de mare, în raport cu alte târguri moldovene.

Din cele trei morminte descoperite în SI/1998, doar mormântul notat de noi cu nr. 1 a fost cercetat în întregime. Celelalte două, M.2 și M.3, nu au fost dezvelite deoarece, în secțiunea noastră nu au fost surprinse decât parțial, respectiv gropile mormintelor, în profilul de E al secțiunii noastre. Mormântul nr.1 aparținea unui matur, fiind așezat creștinește, în poziție întinsă, cu mâinile pe piept, orientat V-E, la adâncimea de 2,30 m. de la suprafața actuală a solului (Pl. 60/1-2). Ca inventar, în zona craniului, au fost descoperiți doi cercei din bronz, de formă sferică, cu câte o tortiță de prindere. Faptul că au fost găsiți în zona craniului ne-a determinat să-i numim cercei. Ei pot fi tot atât de bine și nasturi (Pl. 28/2).⁴⁴

Având în vedere că toate mormintele sunt creștine, nu vom zăbovi cu prezentarea decât a celor care au avut inventar sau alte elemente deosebite ce pot caracteriza o anumită situație specială privind unele ritualuri de înmormântare. Numerotarea mormintelor a fost făcută în ordinea efectuării secțiunilor sau a intervalelor de timp în care, în mod întâmplător, unele morminte au fost descoperite. Este vorba, printre altele, despre mormintele nr. 4,5 și 30, descoperite întâmplător, cu prilejul unor intervenții ale constructorilor care au săpat anumite șanțuri pentru îngroparea unor cabluri. Printre ele, **Mormântul nr.4**, descoperit în șanțul pentru paratrăsnet, în zona de Sud a Catedralei. Este vorba de un mormânt de copil ale cărui oase au fost recuperate de Maica Mihaela și predate nouă. **Mormântul nr. 5**, tot de copil, a

---

⁴⁴Popescu, M.M. - Podoabe medievale în Țările Române, Buc., 1970, pp. 65-66, cat. 137,140 și fig. 68; P. Diaconescu, C. Ionescu - Cercetări arheologice în zona fostei străzi „Rapsodiei” din Târgoviște - Biserica Stelea Veche, în Materiale și Cercetări arheologice, Oradea, 1979, p. 364; Gh. Mănușu - Adameșteanu - Necropola medievală de la Enisala, jud. Tulcea, în Materiale și Cercetări Arheologice, Tulcea, 1980, pp. 619-621, fig.3/1,2; Alexandru Artimon – Cronologia mormintelor și a descoperirilor monetare din Complexul arheologic medieval de la biserica Sf. Dumitru din Suceava, Studii și Materiale, istorie, III, Suceava, 1973, p. 141, fig. 2/1-4; Idem, Orașul medieval Troțuș în secolele XIV-XVII - geneză și evoluție, Bacău, 2003, fig. 68/7,10,14; 69/10.

fost descoperit în zona aghiasmatarului, cu prilejul lucrărilor pentru fundație, recuperat, de asemenea de Maica Mihaela. Ca inventar s-au recuperat și două mărgelile din sticlă (Pl. 28/16; 160/1). Începând cu mormântul nr.6 și până la mormântul nr.29 toate au fost descoperite de noi în SII/1999. În continuare, vom prezenta doar mormintele cu inventar sau cele care au situații mai speciale. În rest, toate sunt după ritul și ritualurile creștine. Sunt dispuse în șiruri, cu mici excepții, legate de diferențele în timp, când nu se mai cunoșteau semnele de mormânt.

Mormântul 6 (Fig. 4). Reînhumat, într-o groapă cilindrică, cu un diametru de aproape 2m., în care s-au descoperit mai multe oase, care au aparținut mai multor indivizi. Toate oasele nu erau în poziția anatomică, ceea ce ne face să considerăm că această reînhumare s-a făcut în urma realizării unei gropi de mormânt din imediata apropiere, spre lăcașul de cult. Aceasta ne dă posibilitatea să datăm aceste rămășițe umane, înainte de sec. XIX, când s-au făcut aproape toate înmormântările mai recente, care au dislocat și deranjat foarte multe morminte mai vechi. În groapă nu s-a descoperit niciun obiect de inventar.

Mormântul 7 (Fig. 4). Descoperit la circa 8 m. distanță de temelia bisericii, la adâncimea de circa 0,30 m. de la suprafața actuală a solului, groapa având o adâncime de 1,80 m. și o lățime de peste 0,80 m., în care s-au descoperit mai multe urme materiale care ne îndreptățesc să credem că avem de a face cu un mormânt al unui preot. Printre altele, aici s-au descoperit mai multe fragmente de veșminte de preot (Pl. 21/1-6; 22/1-4; 23/1,2; 24/1-3; 112/3-5). Poate fi datat la sfârșitul sec. al XVIII și începutul celui următor.

Mormântul 11 (Fig. 4). Descoperit la circa 15 m. de la temelia bisericii, surprins parțial în secțiune, dar și în profilul de Est. A avut ca inventar un inel de bronz (Pl. 28/1). După adâncimea de la care pornește groapa mormântului, poate fi datat în sec. XIV-XV.

Mormântul 14 (Fig. 4). A fost descoperit în apropiere de mormântul anterior, fiind deranjat de un alt mormânt-nr.13 și de o conductă modernă. Printre puținele oase păstrate în situ s-a descoperit și un cui de fier, care provine, probabil, de la sicriu (Pl. 18//12). Poate fi datat în sec. XVI.

Mormântul 17 (Fig. 4). Înhumat creștinește, la distanță de 18-19 m. de Catedrală, dar lipsindu-i capul. Cercetarea amănunțită a dus la concluzia că lipsa craniului nu se datorează unei intervenții ulterioare. Nici un indiciu stratigrafic nu există privitor la o săpătură mai nouă, ceea ce presupune că acest individ, care, după mărimea oaselor era un matur, bine dezvoltat, a fost decapitat și apoi înhumat aici. După adâncimea de la care pornește groapa, putem spune că aparține sec. al XVII-lea.

Cum la 1691, în Roman, nu departe de Episcopie, a avut loc cea tragică execuție a lui Miron Costin, credem că acest mormânt ar putea să aparțină marelui cronicar sau al unui însoțitor apropiat, cu toate că istoria consemnează o altă situație, care vorbește de aducerea cadavrului și înhumarea lui la moșia sa din satul Barboși, astăzi satul Miron Costin, după care, în 1888, a fost dus și reînhumat în apropiere de Teatrul „Vasile Alecsandri” din Iași, sub frumoasa statuie a lui Miron Costin, reînhumare acceptată și de Episcopul Romanului, care întocmește un proces verbal (Fig. 14).

Mormântul 20 (Fig. 4). A fost descoperit la circa 7 m. de temelia bisericii și aparține unui militar rus, înhumat în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Mormântul este reprezentat de o frumoasă boltă, din cărămidă arsă. În mormânt nu s-au găsit decât câteva oase. Este posibil ca rămășițele pământești ale acestui militar, de rang înalt, după mărimea și construcția îngrijită a mormântului să fi fost repatriat. Acest lucru a fost vizibil prin faptul că partea superioară a construcției, nu mai era intactă. Bolta, desfăcută la partea superioară, nu mai avea decât câteva pietre care nu au făcut parte din mormântul inițial (Fig. 4).

Mormântul 22 (Fig. 4). Descoperit în apropiere de temelia bisericii, unde s-au făcut mai multe înmormântări, mai ales în secolul al XIX-lea. Aici s-au descoperit, de asemenea, mai multe cuie de la scriu (Pl. 18/15-23). După nivelul de la care pornește groapa, putem spune că mormântul aparține secolului al XIX-lea.

Mormântul 23 (Fig. 4). A fost descoperit în aceeași zonă cu mormântul anterior, având groapa alăturată. Ca inventar, acest mormânt a avut un bol metalic, care făcea parte, probabil, dintr-o cadelniță. Bolul este puternic afumat (Pl. 15/1. Aparține, de asemenea, secolului al XIX-lea.

Mormântul 24 (Fig. 4). Descoperit la circa 11 m. de la temelia bisericii, la adâncimea de 1,80 m., surprins și în profilul vestic al secțiunii. Ca inventar, a avut mai mulți nasturi metalici globulari cu urechiușă de prindere (Pl.135/1. După nivelul de la care pornește groapa mormântului, precum și după tipul de nasturi-cercei, putem spune că acest mormânt aparține sec. al XIV-lea sau al XV-lea.

Mormântul 26 (Fig. 4). Surprins în profilul de Est al secțiunii la adâncimea de 1,75 m. A avut ca inventar un cui din fier, care provine, probabil, de la sicriu (Pl. 13/2). După nivelul de la care pornește groapa mormântului, putem spune că aparține sec. al XIV-lea sau al XV-lea.

Mormântul 28 (Fig. 4). Descoperit aproape de capătul de sud al secțiunii, în apropiere de gura beciului din sec. al XVIII-lea. A fost prins și în profilul de est al secțiunii, la adâncimea de aproape 2 m.. În groapă s-au descoperit câteva cuie de la sicriu (Pl. 18/11,13). După nivelul de la care pornește groapa, putem data acest mormânt în sec. XIV-XV.

Mormântul 29 (Fig. 4). Este cel mai apropiat mormânt de temelia bisericii-doar la 0,30-0,40 m. A fost descoperit la adâncimea de aproape 2 m. Ca inventar s-au descoperit mai multe cuie de la sicriu, precum și o bucată de cărămidă cu o inscripție cu litere slavone, cu numele Gheorghi. Este sigur vorba de numele unui călugăr, căruia i s-a pus sub cap, după un obicei păstrat și astăzi, această cărămidă cu inscripția numelui (Pl. 13/1; 18/1-10; 68/3).

După cum se poate vedea, cercetarea doar a unei mici suprafețe, în partea de S a Catedralei, unde au fost descoperite peste 30 de morminte ce aparțin unei perioade destul de lungi, începând din sec. al XIV-lea și până la jumătatea secolului al XVII-lea arată că predomină mormintele din prima perioadă-respectiv sec. XIV-XV și, respectiv, secolului al XVIII, când se prefera apropierea de Catedrală, unde sunt înmormântați în special preoții și călugării, precum și unele personalități, ca de pildă acel ofițer rus. Aproape toate mormintele din prima perioadă sunt destul de sărace în inventar. Se observă un respect pentru dispunerea mormintelor în șiruri. Probabil că existau, între șiruri, spații mai largi. O săpătură de suprafață ar aduce elemente suficiente pentru a ne pronunța în legătură cu o eventuală sistematizare a cimitirului din jurul bisericii. Deocamdată, așa cum notam mai înainte, putem vorbi de existența unor șiruri de morminte, dispuse pe direcția N-S.

Numerotarea mormintelor continuă cu descoperirile din partea nordică a bisericii unde au fost deschise cele două casete și două secțiuni, notate cu CI, CII și SIV, SV. În această zonă s-au descoperit 36 de morminte de înhumăție

Mormântul 32. Descoperit în Caseta I. Păstrat destul de prost deoarece groapa mormântului a fost greu de săpat între numeroasele pietre de la construcția bisericii. Ca inventar, a avut câteva cuie din fier și fragmente de lemn cu ținte, provenite de la sicriu (Pl. 30/8; 35/1-6,9,10). Probabil sec. XVIII-XIX.

Mormântul 38. Descoperit în Caseta II. A avut ca inventar câteva fragmente de țesătură (Pl. 31/9; 135/2). Datat în sec. XIX.

Mormântul 39. A avut o boltă din cărămidă, care a fost distrusă, în parte, de alte lucrări sau înmormântări ulterioare. Printre puținele oase rămase între cărămizile deranjate s-au descoperit și câteva cuie de la sicriu (Pl. 33/1-3). Probabil sec. al XVII-lea.

Mormântul 40. Înhumat, descoperit în partea de Nord a secțiunii V, spre capătul cimitirului. Păstrat destul de bine. În mormânt s-au descoperit câteva fragmente ceramice (Pl. 133/9). După nivelul de la care pornește groapa, aparține sec. XVII.

Mormântul 44. A fost descoperit în SV, surprins în parte în profilul de est al secțiunii. Ca inventar, a avut câteva cuie de la sicriu (Pl. 33/4-6). Datat, după nivelul de la care pornește groapa, în sec. XVII.

Mormântul 47. Descoperit în capătul de Sud al secțiunii V. În mormânt s-au descoperit câteva cuie de la sicriu (Pl. 85/2) și o monedă, bătută de Ferdinand I al Ungariei la 1551. Este un dinar de argint. După monedă, putem data mormântul la sfârșitul sec. XVI și începutul sec. XVII (Pl. 133/7,8; 86/7,8).

Mormântul 51. Înhumat descoperit în secțiunea V. Ca inventar, avea un inel de bronz și o monedă, descoperită în mâna stângă. După monedă, care este o para turcească bătută de Ahmed al III-lea (1703-1730), aparține începutului secolului al XVIII-lea.

Mormântul 54. Descoperit în capătul de Sud al secțiunii V. Ca inventar, s-au descoperit doi cercei de argint (Pl. 29/5,6; 108/1,2). Acest tip de cercel derivă din categoria cerceilor de tâmplă, prezenți în necropolele medievale de la noi încă din secolele XIV-XV, doar că acum sunt mult simplificați. Cei doi sau trei pandantivi sunt înlocuiți cu un capăt de la veriga cercelului, pe care este înfășurată o sârmă, din același material, respectiv din argint, iar la capăt formează un motiv decorativ din patru bucle răsucite în sus și prinse de corpul cercelului. Cercei de tâmplă au fost descoperiți în mai multe necropole medievale, printre care amintim pe cei de la Izvoare-Neamț⁴⁵ sau Volovăț⁴⁶. Cerceii de la Roman pot fi datați în secolele XV-XVI.

Mormântul 56. Descoperit în SIV, deranjat de alte morminte, păstrându-se doar câteva oase în situ. La cap avea o cărămidă cu inscripție - Ana, sora episcopului Meletie, 1836 (Pl. 29/1).

Mormântul 57. Descoperit în SIV, deranjat de alte morminte. În mormânt s-au descoperit mai multe fragmente de lemn și țesătură (Pl. 30/7,9-12; 32/1-4).

Mormântul 62. Printre oasele rămase în situ, descoperite în SIV, se afla și o cărămidă arsă, care avea o inscripție foarte frumoasă – Elisaveta monahia, care au răposat în anul 1808, maica episcopului chir Gherasim (Pl. 29/4).

După cum se poate observa, în partea de N a bisericii lui Petru Rareș cimitirul medieval se întinde circa 28-30 m. de la temelia acestui edificiu.

Mormintele, ca și în cazul zonei de S, sunt destul de numeroase și dispuse, de asemenea, în șiruri. Inventarul este sărăcăcios și predomină mormintele din sec. XVII, mai puține din sec. XIV-XV. Cele câteva intervenții moderne, respectiv trasee ale instalațiilor de apă, canal sau alte utilități, au distrus și o parte din mormintele din zonă. Important este faptul că avem certitudinea întinderii cimitirului din sec. XIV-XVII și în această zonă, pe o suprafață destul de mare.

În campania arheologică a anului 2004 am verificat și partea de V a bisericii, pe o suprafață limitată, deoarece o alee pietruită nu ne-a permis întinderea secțiunii prea mult. Secțiunea noastră, notată SVI, a avut lungimea de 8 m. de la temelia de V a bisericii și o lățime de 2 m. Aici mormintele sunt mult mai dese. Multe din ele suprapuse. Se observă și aici o oarecare ordine, fără a se semnală alei mai largi între șirurile de morminte dispuse pe direcția N-S. Pe această suprafață au fost cercetate 29 de morminte, multe din ele deranjate, păstrându-se doar anumite părți din corp.

Mormântul 67. Descoperit în capătul de V al secțiunii. După mărimea oaselor, aparține unui copil sau adolescent. În mâna dreaptă s-a descoperit o monedă de argint-un denar, bătut de Ferdinand I la 1551. Deci, mormântul poate fi datat în a doua jumătate a secolului al XVI-lea (Pl.133/8; 86/1-8).

⁴⁵R. Vulpe - Izvoare, Săpăturile din 1936-1048, Buc., 1957, p. 54 și 325, fig. 341/2

⁴⁶Al. Artimon - Câteva considerații istorico-arheologice asupra bisericii din secolul al XIV-lea descoperită la Volovăț (Jud. Suceava), SCIVA, tom 32, 1981, pp. 395-396

Mormântul 69. Tot în această zonă, la un mormânt de matur, pe piept s-a descoperit o monedă, de asemenea, un dinar bătut de Ferdinand I al Ungariei, la 1539, care datează mormântul la jumătatea secolului al XVI-lea.

Mormântul 72. În apropiere de mormântul 67 s-a descoperit un nou mormânt, care aparține tot unui copil, la care s-a găsit, în zona bazinului, o monedă de aramă-un șiling, bătut de Gustav II Adolf (1611-1612) al Suediei; pentru Riga, monedă imitată de Dabija Vodă. Deci avem de a face cu un mormânt de la începutul sec. al XVII-lea (Pl.133/3; 86/1-8). În aceeași secțiune VI, în caroul 2, la adâncimea de 1,30 m. s-a mai descoperit o monedă, o jumătate de taler-Polonia emis de Sigismund al III-lea Vasa.

De asemenea, un denar de argint de la sfârșitul sec. al XVII-lea a fost descoperit în zona mormintelor din SIV. Emitent Ferdinand II (1625-1647) pentru Ungaria.

Mormântul 76. Descoperit în apropierea profilului secțiunii VI, în capătul de Vest, și a avut ca inventar câțiva nasturi (Pl. 39/2-5).

Mormântul 82. Descoperit în mijlocul secțiunii VI. Avea ca inventar câteva cuie de la sicriu (Pl. 39/9-15).

În afară de inventarul mormintelor, pe suprafața cercetată în zona necropolei medievale s-au mai descoperit și alte materiale, care nu au putut fi atribuite unui anume mormânt. Printre altele, menționăm o bucată de tablă, datată în sec. XVIII-XIX (Pl.13/3,4), o cataramă din fier (Pl. 13/5), mai multe mânere de la sicrie (Pl.15/8; 16/1,2,8), ținte cu capul discoidal, din sec. XIX (Pl.14/1-5; 16/3-7; 17/5-8), cuie de diferite mărimi, din sec. XVIII-XIX (Pl.1/2; 13/1; 16/3,9-11; 17/1-3,9-11; 19/1-22; 20/1-24; 74/1,2), o scoabă din fier, din aceeași perioadă (Pl.17/4; 20/25), ținte prinse în lemn (Pl. 30/1-6, 112/1,2; 134/1-5), un cuțit din fier (Pl.112/6) și cele câteva monede pe care le-am prezentat.